

Глушак О. М.,

*викладач кафедри інформаційних технологій та математичних дисциплін
Київського університету імені Бориса Грінченка*

ТРАНСФОРМАЦІЯ АКсіОЛОгіЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

У статті проаналізовано стан зміни цінностей у процесі інформатизації, узагальнено напрацювання вчених з проблеми ціннісної складової інформаційної культури.

Ключові слова: інформаційна культура, інформатизація, інформаційне суспільство, цінність.

Система ціннісних орієнтацій особистості формується в конкретних соціально-історичних умовах, що відображають цінності певного суспільства, які, у свою чергу, пов'язані із загальним економічним і культурним рівнем його розвитку. Процеси формування інформаційного суспільства зумовили значні зміни у суспільстві та освіті. Інформаційно-комунікаційні технології все більше проникають у різні сфери життя, науки, освіти, виробництва, що вимагає відповідних знань та вмінь їх використовувати і цілеспрямованого формування інформаційної культури. Основним завданням інформатизації вищої школи стало створення та розвиток комп'ютерно орієнтованого освітнього середовища, що забезпечується сукупністю програмно-апаратних засобів, мереж та ресурсів [6]. Невід'ємною складовою підготовки студентів вищих навчальних закладів стало оволодіння інформаційно-комунікаційними технологіями та використання комп'ютера як прикладного інструмента. Це зумовлює соціальну та педагогічну значущість проблеми формування інформаційної культури студентів вищих навчальних закладів, необхідність її розв'язання на сучасних методологічних та теоретичних засадах щодо нових цілей та можливостей освіти.

Зміни у суспільстві призводять до необхідності перегляду поняття цінностей інформаційної культури, що відіграє важливу роль у процесі професійного становлення особистості. З огляду на це **метою статті** є аналіз аксіологічної складової інформаційної культури в процесі інформатизації освітнього середовища. Досягнення визначеної мети буде результативним за умови розв'язання такого **завдання**: узагальнення напрацювань учених з означеної проблеми та виявлення трансформації аксіологічної складової інформаційної культури.

Перші спроби проаналізувати генезис інформаційної культури, виявити її історичну й соціальну зумовленість були зроблені в працях Н. А. Рубакіна, Н. Б. Зінов'євої, Е. П. Семенюка, А. І. Ракітова та ін. Надалі їх розвинули Ц. Р. Антонова, М. Я. Дворкіна, Г. Ю. Кудряшова, Н. В. Лопатіна, С. Т. Мінкіна, Н. В. Огурцова, С. І. Оленев, Е. Л. Шапіро, О. В. Щербініна та ін.

Ціннісну проблематику широко подано та розкрито у науковій літературі: від дослідження сутності самих понять «цінність», «ціннісні орієнтації» Б. С. Братусем, А. Г. Здравомисловим, Д. О. Леонт'євим, А. А. Ручкою, В. О. Ядовим та ін. й аналізу динаміки ціннісних орієнтацій І. С. Коном до сучасних досліджень структури ціннісних орієнтацій, здійснених А. В. Бітуєвою, А. В. Іващенко, Н. В. Фроловою та ін.

На основі аналізу досліджень вчених під поняттям «інформатизація» будемо розуміти сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки. У науковій літературі акцентується увага на те, що під впливом інформатизації змінюються особистісні схильності та інтереси, ціннісні орієнтації та життєві позиції, настрої та погляди.

Процес інформатизації, в результаті якого створюється інформаційне середовище, відбувається не завжди усвідомлено, хоча його окремі компоненти формуються людьми осмислено та цілеспрямовано (бібліотеки, банки даних). Людина повинна бути ознайомлена з інформаційною інфраструктурою, володіти інформаційною культурою.

Аналіз світового досвіду інформатизації суспільства свідчить про те, що багато науковців розуміють інформаційну культуру як якісний рівень сприйняття, усвідомлення, опрацювання, підготовки і трансляції інформації, досвіду адекватного осягнення змісту, виражальних можливостей і цінностей інформації [4].

Зміна аксіологічної складової інформаційної культури відбувалась від становлення людини як соціальної істоти до сьогодення. Інформаційну культуру людства у різний час коригували інформаційні кризи. Усні методики накопичення знання не забезпечували повноти збереження обсягів інформації, що зростали; фіксація на матеріальному носії породила новий період інформаційної культури — документальний, який з'явився завдяки появі писемності. Чергова інформаційна криза призвела до комп'ютерних технологій, що змінили носії інформації та автоматизували інформаційні процеси.

З розвитком інформаційних технологій з'являлися різні підходи щодо тлумачення поняття інформаційної культури. Для підтвердження висловленої думки звернемося до висловлювання С. Р. Антонової у статті «Інформаційна культура особистості»: «Зацікавленість цією проблемою нині величезна у представників зовсім різних га-

дузей, її актуальність і значущість усвідомлюється теоретиками і практиками, що працюють у сфері освіти і культури. Разом із тим саме поняття інформаційної культури не прояснене остаточно і трактується по-різному» [1].

М. Ю. Кадемія зазначає: «Інформаційна культура особистості становить складову частину базової культури особистості як системної характеристики людини, що дозволяє їй ефективно брати участь в усіх видах праці з інформацією: одержанні, накопиченні, кодуванні та переробці будь-якого роду, у створенні на цій основі якісно нової інформації, її передачі, практичному використанні, — та таку, що містить грамотність і компетентність у розумінні природи інформаційних процесів і відносин, гуманістично-орієнтовану інформаційну ціннісно-змістовну сферу (прагнення, інтереси, світогляд, ціннісні орієнтації), розвинуту інформаційну рефлексію, а також творчість в інформаційній поведінці та соціально-інформаційній активності» [3, 73].

Аналізуючи поняття інформаційної культури, Н. М. Розенберг розглядає культуру як накопичений у суспільстві інтегрований досвід соціальної діяльності, що спирається на сукупність матеріальних і духовних цінностей. Інформаційну культуру він вважає одним із видів культури поряд із фізичною, математичною, логічною та іншими культурами, в основі класифікації яких лежить предметна ознака. Науковець вважає, що поряд із продуктами комп'ютерної епохи до інформаційної культури входять спадкоємно пов'язані елементи знань і вмінь, значна частина яких виникла у сфері загальної освіти дуже давно [7].

А. П. Суханов відзначає, що інформаційну культуру можна представити як нове мислення, новий підхід до стилю, методів, процесів керування, нове відношення до інформаційних процесів, що має бути переглянуте революційним способом. Щоб впровадити інформаційну культуру, потрібне не просто знання комп'ютерної техніки, але і рішення цілої низки організаційних, соціальних проблем [11].

Інформаційна культура людей, пояснює М. І. Жалдак, — це «...здатність використовувати досягнення інформаційної техніки для свого розвитку... готовність сприймати нову інформацію... цілісність відношень забезпечує цілісність безпрецедентних наслідків безпрецедентних відношень, створює безпрецедентні можливості не тільки для науково-технічного, але й соціально-економічного розвитку суспільства, коли формується новий, інформаційний устрій життя та професійної діяльності людини» [2]. Цінність інформаційної культури полягає у можливості використання інформаційної техніки для власного розвитку.

«Сукупність знань про основні методи репрезентації знань разом з умінням застосовувати їх на практиці для вирішення й постановки змістовних завдань природно назвати інформаційною культурою — культурою поведінки зі знаннями, даними й інформацією», — наголошують Ю. В. Мілітарев та І. М. Яглом [5, 83]. Б. А. Семеновкер детермінує інформаційну культуру як сукупність інформаційних можливостей, доступних спеціалісту в будь-якій сфері діяльності в момент розвитку цивілізації [9]. Е. Л. Семенюк розглядає інформаційну культуру як ступінь досконалості людини, суспільства або певної його частини у всіх можливих видах роботи з інформацією: отриманні, накопиченні, кодуванні, і переробці будь-якого роду, створенні на її основі якісно нової інформації, її передачі та практичному використанні [10].

Узагальнюючи напрацювання науковців і практиків із проблеми трансформації аксіологічної складової інформаційної культури, зазначимо, що у сучасній психологічній і педагогічній науці, незважаючи на великий обсяг теоретичних та практичних досліджень, усе ще не визначено роль зміни ціннісної складової інформаційної культури. Проблема трансформації аксіологічної складової інформаційної культури у сучасному інформаційному суспільстві потребує більш детального і ретельного дослідження.

ДЖЕРЕЛА

1. Антонова С. Г. Информационная культура личности: Вопросы формирования / С. Г. Антонова // Высш. образование в России. — 1994. — № 1.
2. Жалдак М. И. Система подготовки учителя к использованию информационной технологии в учебном процессе : дис. в форме науч. доклада... д-ра пед. наук : 13.00.02 / М. И. Жалдак ; АПН СССР; НИИ содержания и методов обучения. — М., 1989. — 48 с.
3. Кадемія М. Ю. Формування професійних знань учнів профтехучилищ засобами мережних телекомунікацій : дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. / М. Ю. Кадемія. — К., 2004. — 255 с.
4. Коневщинська О. Ціннісно-орієнтаційний потенціал засобів масової інформації та проблеми сучасної інформаційної культури [Електронний ресурс] / О. Коневщинська // Вісник Львівського університету. Сер. пед. — 2005. — Вип. 19. — Ч. 1. — С. 356–360. — Режим доступу: http://www.franko.lviv.ua/Pedagogika/periodic/visnyk/19_1/47_konevshchynska.pdf
5. Милитарев Ю. В. Информационная культура эпохи НТР / Ю. В. Милитарев, И. М. Яглом // Информатика и культура: сб. науч. тр. — Новосибирск : Наука; Сибир. отд., 1990. — С. 82–94.
6. Про вищу освіту: Закон України: від 17 січня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 20. — С. 134.
7. Розенберг Н. М. Информационная культура в содержании общего образования / Н. М. Розенберг // Советская педагогика. — 1991. — № 3. — С. 33–38.
8. Романишина О. Я. Деякі історичні аспекти формування інформаційної культури людства [Електронний ресурс] / О. Я. Романишина // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. — 2009. — № 5. — С. 179–183. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Pfto/2009_5/files/ped905_34.pdf

9. Семеновкер Б. А. Информационная культура: от папируса до компактных оптических дисков / Б. А. Семеновкер // Библиография. — 1994. — № 1. — С. 12.
10. Семеновкер Э. Л. Информационная культура общества и прогресс информатики / Э. Л. Семеновкер // НТИ. Сер. 1. — 1994. — № 7. — С. 3.
11. Суханов А. П. Информатика и прогресс / А. П. Суханов. — Новосибирск : СО «Наука», 1988. — 70 с.
12. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система [Электронный ресурс] / М. С. Яницкий. — Режим доступа: <http://www.hpsy.ru/public/x2753.htm>.

В статье проанализировано состояние изменения ценностей в процессе информатизации, обобщены наработки ученых по проблеме ценностной составляющей информационной культуры.

Ключевые слова: информационная культура, информатизация, информационное общество, ценность.

The article analyzes the state of value change in the process of informatization, summarized achievements of scientists on the issue of the value component of the information culture.

Key words: informative culture, informatization, informative society, value.

Котлова Л. О.,

*старший викладач кафедри соціальної та практичної психології
Житомирського державного університету імені Івана Франка,
кандидат психологічних наук*

ПРОБЛЕМА ТРАНСФОРМАЦІЇ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МОЛОДІ ЗА РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті порушено проблему трансформації ціннісних орієнтацій сучасної молоді за роки незалежності України. Автор розмежує поняття «цінності» та «ціннісні орієнтації», розкриває їх взаємозв'язок, наводить дані досліджень щодо переважаючих ціннісних орієнтацій сучасної молоді.

Ключові слова: особистість, цінності, ціннісні орієнтації, трансформація.

Зміни, що відбулися в українському суспільстві за останні десятиріччя, вплинули не тільки на економічні та політичні відносини, але й на систему цінностей. Ціннісна сфера особистості зазнає змін. Людина не народжується з готовими ціннісними орієнтаціями, а набуває їх в онтогенезі. Системі цінностей та ціннісних орієнтацій властивий динамічний, мінливий характер розвитку, який ґрунтується на взаємодії двох суперечливих тенденцій: тенденції до збереження та тенденції до зміни системи.

Ціннісні орієнтації можна визначити як вибір людиною певних матеріальних і духовних цінностей як об'єктів, що визначають її цілеспрямовану життєдіяльність, весь спосіб життя. Ціннісна орієнтація завжди виявляється у сфері розгалужених взаємин між людиною та суспільством. Саме вона дає змогу судити про ступінь втілення соціально необхідних норм, регламентацій, зразків поведінки в індивідуальній свідомості.

Ціннісні орієнтації — це відносно стійке вибіркове ставлення людини до сукупності матеріальних і духовних благ та ідеалів, що розглядаються як предмети, цілі або засоби для задоволення потреб життєдіяльності особистості. У ціннісних орієнтаціях ніби акумулюється весь життєвий досвід, накопичений в індивідуальному розвитку людини [3].

Якщо узагальнити існуючі визначення, то можна сказати, що ціннісні орієнтації — це спрямованість особистості до визначених цінностей, динамічний аспект ставлення людини до дійсності, до матеріальних та духовних цінностей, у центрі уваги якого оцінка, що визначає характер цього ставлення, мотиви діяльності індивіда, його поведінку, переконання та ідеали.

Цінності — соціальне поняття, природний об'єкт якого здобуває соціальне значення чи може бути об'єктом діяльності. Не можна протиставляти цінності та поведінку (поведінка відображає цінності й сама становить цінність). Функції цінностей різноманітні: вони є орієнтиром життя людини, тому потрібні для підтримки соціального порядку, діють як механізм соціального контролю, втілюються у ситуативній поведінці і спричиняють виникнення норм та орієнтирів людського життя [2].

Вивчення впливу ціннісних орієнтацій особистості індивіда на різні сфери його діяльності підтверджує положення про те, що загальні і специфічні умови діяльності, перетворюючись у свідомості, по-різному виявляються у реальній поведінці. Причина істотних відхилень у поведінці однієї особи щодо іншої — у суб'єктивному сприйнятті даних умов, різниці їхніх ціннісних орієнтацій, структури життєвих цінностей різних людей [3].